ADALYA XIII, 2010

Korykion Antron ve Göztepesi: Eski Problemler, Yeni Bulgular, Yeni Çözüm Önerileri

Hamdi ŞAHİN – Fethi Ahmet YÜKSEL – Ziya GÖRÜCÜ*

Mersin İli Silifke İlçesi'nin yaklaşık 20 km. kuzeydoğusunda, Narlıkuyu beldesinin 2 km. kuzeybatısında ve Korykos antik kentinin yaklaşık 5 km. güneybatısında bulunan Cennet-Cehennem obrukları (Korykion Antron) (Res. 1), 1852 yılında Rus doğa bilimcisi P. de Tchichatcheff tarafından keşfedilmesinin[1] ardından bilim dünyasının ilgisini çekmiştir. Strabon[2] ve Pomponius Mela[3] tarafından ayrıntılı olarak tasvir edilen obruklar Toros Dağları'ndan gelen yeraltı sularının neden olduğu erozyon sonucu oluşan çöküntülerdir. Cennet Obruğu yaklaşık 250 m. uzunluğunda, 30 m. genişliğinde ve 70 m. derinliğindedir.

* Yrd. Doç. Dr. Hamdi Şahin, İstanbul Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü, Eskiçağ Tarihi Anabilim Dalı, Ordu Cad. 196, Laleli 34134 İstanbul. E-posta: hcsahin@istanbul.edu.tr

Bu çalışma İstanbul Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projeleri Başkanlığı (Proje no.: 3498) ve Suna-İnan Kıraç Akdeniz Medeniyetleri Araştırma Enstitüsü (AKMED) tarafından desteklenmiştir. Her iki kuruma vermiş oldukları destekten dolayı teşekkürü borç bilirim. Dağlık Kilikia Yerleşim Tarihi ve Epigrafya Araştırmaları'na (Rough Cilicia Settlement History and Epigraphy Project-RCSHEP) başkanlığım altında, Yrd. Doç. Dr. Emre Erten, Yrd. Doç. Dr. Fethi Ahmet Yüksel (Jeofizik Araştırması), Dr. Gürkan Ergin, Dr. Ziya Görücü (Jeolojik, Petrografik, Paleontolojik ve Arkeojeofizik çalışmalar) Restoratör Nazım Can Cihan (Mimari ölçüm ve çizim çalışmaları), Klasik Filolog Figen Şahin, Klasik Filolog Filiz Camgöz, Klasik Filolog Sima Ünsal ve Kültür ve Turizm Bakanlığı'nı temsilen, Niğde Arkeoloji Müzesi'nden Arkeolog Murat Tektaş katılmıştır. Tüm ekip üyelerine özverili çalışmalarından dolayı teşekkür ederim. Metni okuyup değerlendiren ve çalışmama değerli düşünce ve bilgileriyle yön veren hocam Prof. Dr. A. Vedat Çelgin'e sonsuz teşekkürlerimi ebedi bir borç bilirim.

1 P. de Tchichatcheff, 1854, 127-134.

2 Strabon, XIV, V, 5: Μετὰ δὲ τὸν Καλύκαδνον ἡ Ποικίλη λεγομένη πέτρα κλίμακα ἔχουσα λατομητὴν ἐπὶ Σελεύκειαν ἄγουσαν. εἶτ' Ἀνεμούριον ἄκρα ὁμώνυμος τῇ προτέρᾳ, καὶ Κράμβουσα νῆσος καὶ Κώρυκος ἄκρα, ὑπὲρ ἧς ἐν εἴκοσι σταδίοις ἔστὶ τὸ Κωρύκιον ἄντρον, ἐν ᾧ ἡ ἀρίστη κρόκος φύεται. ἐστὶ δὲ κοιλὰς μεγάλη κυκλοτερὴς ἔχουσα περικειμένην ὀφρὺν πετρώδη πανταχόθεν ἱκανῶς ὑψηλήν· καταβάντι δ' εἰς αὐτὴν ἀνώμαλον ἐστιν ἔδαφος καὶ τὸ πολὺ πετρῶδες, μεστὸν δὲ τῆς θαμνώ δους ὕλης ἀειθαλοῦς τὲ καὶ ἡμέρου· παρέσπαρται δὲ καὶ τὰ ἐδάφη τὰ φέροντα τὴν κρόκον. ἔστὶ δὲ καὶ ἄντροναὐτόθι ἔχον πηγὴν μεγάλην ποταμὸν ἐξιεῖσαν καθαροῦ τε καὶ διαφανοῦς ὕδατος, εὐθὺς καταπίπτοντα ὑπο γῆς· ἐνεχθεὶς δ' αφανὴς ἔξεισιν εἰς τὴν θάλατταν· καλοῦσι δὲ πικρὸν ὕδωρ.

3 Pomponius Mela II, 63-67: Supra specus est nomine Corycius singulari ingenio, ac supra quam ut describi facile possit eximius. Grandi namque hiatu patens montem litori adpositum et decem stadiorum clivo satis arduum ex summo statim vertice aperit. Tunc alte demissus et quantum demittitur amplior viret lucis pendentibus undique, et totum se nemoroso laterum orbe conplectitur: adeo mirificus ac pulcher, ut mentes accedentium primo aspectu consternat, ubi contemplari duravere non satiet. Unus in eum descensus est angustus asper quingentorum et mille passuum per amoenas umbras et opaca silvae quiddam agreste resonantis, rivis hinc atque illinc fluitantibus. Ubi ad ima perventum est, rursum specus alter aperitur ob alia dicendus. Terret ingredientes sonitu cymbalorum divinitus et magno fragore crepitantium. Deinde aliquamdiu perspicuus, mox et quo magis subitur obscurior, ducit ausos penitus, alteque quasi cuniculo admittit. Ibi ingens amnis ingenti fonte se extollens tantummodo se ostendit, et ubi magnum impetum brevi alveo traxit, iterum demersus absconditur. Intra spatium est magis quam ut progredi quisquam ausit horribile et ideo incognitum. Totus autem augustus et vere sacer, habitarique a diis et dignus et creditus, nihil non venerabile et quasi cum aliquo numine se ostentat. Alius ultra est quem Typhoneum vocant, ore angusto et multum, ut experti tradidere, pressus, et ob id adsidua nocte suffusus neque umquam perspici facilis, sed quia aliquando cubile Typhonis fuit et quia nunc demissa in se confestim exanimat natura fabulaque memorandus.

Obruğun içerisinde bulunan mağaranın girişinin doğu duvarında Hermes ve Pan'a adanan bir epigram[4] bulunmaktadır[5].

Mağaranın yaklaşık 50 m. kuzeyinde ise, girişi üzerinde bir epigram bulunan bir kilise yer almaktadır[6]. Cennet Obruğu'nun 80 m. kuzeyinde yer alan Cehennem Obruğu ise 50 m. çapında ve 128 m. derinliğindedir.

Tchichatcheff'ten sonra Cennet-Cehennem obrukları ve yakın çevresindeki antik yapılar birçok kez farklı bilim adamları tarafından yeniden araştırılmıştır. 1890 yılında Th. Bent, obruklarda ve buranın yaklaşık 10 m. güneyinde yer alan ve geç Antik Dönem'de bir kiliseye dönüştürülen tapınakta incelemelerde bulunmuştur. Th. Bent araştırmasının sonuçlarını iki makale halinde yayımlamıştır. Ancak her iki makalede birbiriyle çelişen bilgiler bulunmaktadır. 1890 yılında yayımladığı makalesinde[7], biri tapınağın duvarında grafitto halinde (Res. 2), diğeri ise bir sunak (Res. 3) üzerinde yer alan Zeus Korykios ile ilgili iki yazıtı ve Korykion Antron'daki kilisenin kuzey duvarının kuzeydoğu antesinde yer alan rahip isimlerinden oluşan listeleri, "Obrukların bir mil yukarısındaki" bir tapınakta tespit ettiklerini ifade etmektedir. 1891 yılında yayımladığı makalesinde[8] ise, Zeus Korykios ile ilgili iki yazıtın ve isim listelerinin buluntu yerlerinin farklı tapınaklar olduğunu vurgulamaktadır.

Nitekim E. L. Hicks'in 1891 yılında, Bent'in kopyalarına dayanarak yayımladığı ve yazıt buluntularının tanıtıldığı makalesindeki bilgilerden, isim listeleri ve Zeus Korykios'a ait yazıtların buluntu yerlerinin farklı olduğu kesinlik kazanmıştır[9].

---

4 Hicks 1891, no.: 24; Heberdey - Wilhelm 1896, no.: 154; Hagel - Tomaschitz 1998, no.: KrA 3: Ἄγκεσι καὶ δρυμοῖ ς ἠδ' ἄλσεσι πρὶν μυχὸν εὑρὺν I δύμεναι ἐν γαίης βένθεσιν εἰν Ἀρίμοις, Ἰηχήεις ὅθ' Ἀῶος ἀφενγέσι ῥεύμασι φεύγει, I Πᾶνα καὶ Ἑρμείην εὖ (?) Πάφις (?) εἱλασάμην.

5 Mitolojiye göre Zeus ve Typhon arasındaki mücadele bu mağarada gerçekleşmiştir. Bk.: Homeros, Ilias 780-785; Pindaros, Olymp. Od. IV, 9; Aiskhylos, Prom. Vinc. 351; Hesiodos, Theogon. 295-307; Apollodoros, Biblioth. I, 6. 3; Oppianos, Halieu. III, 9-25; Nonnos, Diony. I, 124.

6 Hicks 1891, 242, no.: 25; Keil - Wilhelm 1931, 219; Hagel - Tomaschitz 1998, no.: KrA 5: Ὥσπερ θεὸν ἐδέξω τὸν ἀχώρητον λόγον, I χαίρουσα μεικροῖς ἐνκατῴκησον δόμοις, I οἷς Παῦλος ἀνήγειρε θεράπων ὁ σὸς καμών, I τὸν παῖδα τὸν σὸν Χριστὸν ἐκμιμουμένη.

7 Bent 1890a, 448: "...Our most important discoveries concerning, the Corycian cave were made outside it. On an eminence about a mile from it stood the ruins of a temple of Jupiter, doubtless the Jove who kept bound the giant Typhon in the hole below. On its walls I found scribbled a prayer invoking the assistance of the Corycian Jove, and we found the stele of a statue bearing a dedication to the same deity, ΔΙΙ ΚΟΡΥΚΙΩΙ. *Outside the temple, quite accidentally by pulling down a wall, we came across a list of 162 names*, beginning with early Cilician names, running into ordinary Greek names, and the later ones showing evidences of Roman intermixture..."

8 Bent 1891, 214 vd.; "At the western edge of the Corycian cave are the ruins of the temple and the town; the peribolos wall came to within a few feet of the western edge, and the hieron must have been constructed immediately over the subterranean hole. In later times this had been converted into a Christian church, an apse having been fitted on to the anta walls of the original temple; a portion only of the peribolos wall is still standing, which is of polygonal masonry, whereas the hieron itself was constructed of neatly-cut stone with a doorway on the northern side. *By pulling down the later Christian addition we discovered on the eastern anta wall a long list of names...* On the summit of a hill about half a mile from the cave are the ruins of another great temple built of stones similar to those of the hieron of the lower temple. From the few traces left of the foundations of this building, it would appear to have been considerably larger than the other temple; but only one wall is left standing, and the stones of the other walls have oddly enough entirely disappeared. On this wall I found roughly scribbled an invocation to the Corycian Jove and a few yards off a stele with inscription. These two inscriptions are important as being the only two we found which identified the site beyond any doubt as the abode of the Corycian Jove". Tapınağın batı duvarı yazıtı için bk.: Hicks 1891, no.: 30; IGR III, 859; Hagel-Tomaschitz 1998, no.: KrA 2: Ζεῦ Κορύ[κιε] I Τ(ίτος) (?) I Τραϊανός (?). Aynı tapınak alanında tespit edilen dikdörtgen sunak üzerindeki yazıt için bk.: Hicks 1891, no.: 26; IGR III, 860; Dagron-Feissel 1987, no.: 16; Hagel-Tomaschitz 1998, no.:KrA 4:Διὶ Κωρυκίῳ I Ἐπινεικίῳ I Τροπαιούχῳ I Ἐπικαρπίῳ I ὑπὲρ εὐτεκνίας I καὶ [[φιλαδελφίας]] I vac. τῶν vac. I Σεβαστῶν.

9 Hicks 1891, no: 26'da Zeus Korykios yazıtının buluntu yerini, "From temple on height above the Corycian Cave";

Th. Bent'in makalelerinde bahsettiği, "yanlışlıkla" devrilen duvar parçası büyük olasılıkla, kilisenin kuzey nefinin doğu duvarıdır. Bent muhtemelen bu duvarın deprem ya da buna benzer bir nedenden dolayı biraz aralanmış olması nedeniyle, bazı harfler ya da belki de isimlerin bir bölümünün görünmesi sonucu, yazıtı okuyabilmek amacıyla bu duvarı "yanlışlıkla"! yıkmış olmalıdır. Duvara ait blokların bir kısmını bugün hala yapının yakın çevresinde dağınık halde görmek mümkündür (Res. 4). Th. Bent, listeler üzerindeki isimlerin, "Teukros Hanedanlığı mensupları ya da Olba'nın rahip kralları"[10]; E. L. Hicks "tapınağın yapımına katkıda bulunanların listesi"[11] ve W. M. Ramsay, "tapınağın yapımına bağışta bulunan kişiler"[12] olduklarını düşünmüşlerdir. 1891-1892 yılları arasında bölgede araştırmalar yapan R. Heberdey ve A. Wilhelm ise isimlerin Zeus Korykios'un rahiplerine ait olduklarını[13] ileri sürmüşlerdir. Heberdey ve Wilhelm'in bu düşünceleri büyük bir ihtimalle, Bent'in 1890 yılında PRGS'de yayımladığı makalesinde ilk kez bahsettiği, Zeus Korykios ile ilgili yazıtlara dayanmaktadır.

Th. Bent'in ardından 1925 yılında J. Keil ve A. Wilhelm, American Society for Archaeological Research in Asia Minor'un teşviki ve desteğiyle, Dağlık Kilikia bölgesinde tarihi coğrafya ve epigrafya araştırmalarına başlamış ve bu vesile ile de Korykion Antron'daki kilisenin çizimini ve kısa tanımlamasını yapmışlardır[14]. Bu çalışma, O. Feld ve H. Weber'in 1967 yılında yayımladıkları makaleye[15] kadar, Korykion Antron'daki tapınak ve kilise hakkındaki en kapsamlı yayındır. Keil ve Wilhelm'e göre, bugün hala ayakta duran 30,50 m. uzunluğundaki kuzey duvarı, peribolos duvarı ile çevrili bir tapınağın günümüze *in situ* olarak ulaşan kuzey cella duvarı olup bu duvar kilisenin yapımında aynen kullanılmıştır. Keil ve Wilhelm tapınağı, kuzey duvarının doğu ve batı bitimlerinde antelerin varlığı ve güneyde bir peristasis için yeterince yerin olmamasından

isim listelerinin buluntu yerini ise (1891, 243 vd.) "On the front of North anta of temple above the cave" şeklinde tanımlamaktadır. Listeler için bk.: Heberdey - Wilhelm 1896, 71-79 A. I, A. II, A. III, A. IV, A. V, A. VI, A. VII, A. VIII, A. IX, B. I, B. II, B. III, B. VI, B. VII, B. VIII, C. I, C. II, C. III, C. VI, C. VII, C. VIII; Hagel-Tomaschitz 1998, 184, KrA 1A1, 1A2, KrA 1A3, KrA 1A4, KrA 1A5, KrA 1A6, KrA 1A7, KrA 1A8, KrA 1A9, KrA 1B1, KrA 1B2, KrA 1B3, KrA 1B6, KrA 1B7, KrA 1B8, KrA 1C1, KrA 1C2, KrA 1C3, KrA 1C6, KrA 1C7, KrA 1C8. Korykion Antron'daki kilisenin kuzeydoğu antesini oluşturan dokuz bloğun, doğu yüzü (A), ante çıkıntısının güney yüzü (B) ve ante bloğunun güney yüzü (C) olmak üzere, üç yüzünde isimler yer almaktadır. A yüzü üzerindeki liste, 169 isimden oluşmakta ve Yunan kökenli isimlerle başlamaktadır. A III bloğuyla birlikte, listeye yerel isimlerin eklenmeye başladığı görülmektedir. B ve C yüzü listeleri, A yüzü listesine göre daha kısa olup Yunan ve Roma kökenli isimlerden oluşmaktadır ve A listesindeki isimlerden daha geç bir döneme aittirler. C listesinde yer alan isimlerin tümünün Aurelius gens adı (nomen gentile) ile başlaması, listelerin tarihlenmesi gerek en erken zaman dilimi olarak İ.S. 3. yy.'ı zorunlu kılmaktadır. Son blok (A IX) üzerinde yer alan Arkhelaos isminden sonra, boşluk olmasına rağmen, bloğun sonuna kadar başka bir isim yer almamaktadır. Bazı isimlerin hemen arkasında yer alan β′ ibaresi, ilgili kişinin iki yıl üst üste rahiplik görevini sürdüğünü göstermektedir, bk.: Heberdey – Wilhelm 1896, 72; Ten Cate 1965, 204. Son blok üzerinde yer alan Arkhelaos'un, Augustus'un İ.Ö. 25 yılından kısa bir süre sonra, Dağlık Kilikia'nın bazı bölümlerini verdiği Kappadokia Kralı I. Arkhelaos olabileceği düşünülmektedir, bk.: Mitford 1980, 1243; Ten Cate 1965, 38 vd; MacKay 1990, 2015. Liste üzerinde Arkhelaos'a kadar 168 kişinin görev yaptığı göz önüne alınırsa, toplam 214 yıllık bir zaman dilimi söz konusu olmaktadır. I. Arkhelaos şayet yönetime geldiği ilk yıl, aynı zamanda rahiplik mevkiini de almışsa, listenin son bloğunun İ.Ö. 20 ve İ.S. 17 yılları arasına tarihlendirilmesi gerekmektedir. Bu durumda, A listesinin ilk isimleri İ.Ö. 234 ve İ.Ö. 222 yılları arasına ait olmalıdır.

10 Bent 1890a, 448.

11 Hicks 1891, 256.

12 Ramsay 1890, 233-234.

13 Heberdey – Wilhelm 1896, 72. Aynı görüş için bk.: Durugönül 1998, 85.

14 Keil – Wilhelm 1931, 214-219 Çiz. 167, 171.

15 Feld – Weber 1967, passim. Tapınak ve kilisenin mimarisine ilişkin ayrıntıların, bahsi geçen makale kapsamında geniş biçimde ele alınmış olması nedeniyle, burada tekrar edilmesine gerek görülmemiştir.

dolayı, amphiprostylos olarak tanımlamışlar[16] ve Zeus Korykios'a ait olduğunu[17] düşünmüşlerdir.

Ancak Feld ve Weber'in gerçekleştirdikleri çalışmalar sonucunda, Keil ve Wilhelm'in bir tapınağın kuzey cella duvarı olarak tanımladıkları duvarın Hellenistik Dönem'de inşa edildiği özgün yerinde durmadığını, aksine kilisenin yapımı sırasında özgün yerinden sökülerek bloklarının kilisenin inşası sırasında kullanıldığı anlaşılmıştır[18]. Th. Bent 1890 yılındaki araştırmasının hemen sonrasında yayımladığı bir raporda[19], Korykion Antron'daki kilisenin, "Obrukların yukarısındaki tapınaktan (Göztepesi)" getirilen bloklarla inşa edildiğini ileri sürmüştür. Feld ve Weber, söz konusu bu "tapınağı" (Göztepesi, Cennet-Cehennem obruklarının batısında aramışlar ve burada, kuzey-güney doğrultusunda uzanan 19 m. uzunluğunda, kuzey noktasında ise kuzeydoğuya doğru açı yaparak ilerleyen 12 m. uzunluğunda bir duvar tespit etmişlerdir[20].

Ancak burada belirtilmelidir ki, Feld ve Weber'in, Korykion Antron'un batısında tespit ettikleri kuzey-güney doğrultulu duvar ne Bent'in "Korykion Antron'un yukarısında (Göztepesi)" saptadığı "tapınağın" duvarlarıdır, ne de yaptıkları kısa ve kısıtlı tanımlamalarından anlaşıldığı kadarıyla, duvarın bir tapınağa ait olma ihtimali bulunmaktadır. Bu tür duvarları, Lamos ve Kalykadnos nehirleri arasında kalan bölgede, neredeyse her 500 metrede bir görmek mümkündür. Feld ve Weber, kendilerinin de ifade ettiği gibi, burada Bent'in 1891 yılında yayımladığı makalesinde bahsetmiş olduğu Zeus Korykios ile ilgili yazıtları da görememişlerdir. Buna dayanak olarak ise, son 70 yılda meydana gelen tahribatlar sonucu, yazıtların kaybolmuş olabileceği ihtimalini göstermişlerdir. Bölgede yaklaşık son 80-90 yılda gerçekten de büyük bir tahribat söz konusu olmasına rağmen, yazıtları görememelerinin nedeni tahribat değil, tespit ettikleri duvar kalıntısının, Bent'in bahsettiği, "Obrukların yukarısındaki tapınağın (Göztepesi)" duvarı ile aynı duvar olmamasından kaynaklanmıştır.

1978 yılında G. Dagron ve J. Marcillet-Jaubert, Silifke Müzesi'nde bulunan bir yazıtı yayımlamışlardır. Dikdörtgen bir sunak üzerinde yer alan yazıttan (Res. 5), sunağın Hermes Korykios'a adandığı anlaşılmaktadır[21]. Yazıt üzerindeki bilgilerden hareket eden Dagron ve Marcillet-Jaubert, sunağın Korykos kenti ve yakın çevresinden getirilmiş olabileceğini düşünmektedirler. Altıncı satırda yer alan philadelphia sözcüğünün silinmiş olmasından dolayı yazıt, İmparator Caracalla ve Geta'nın birlikte hüküm sürdüğü İ.S. 209-211 yılları arasına tarihlendirilmiştir.

1996 yılında bölgede tarihi coğrafya ve epigrafya araştırmaları gerçekleştiren M. H. Sayar, Göztepesi tapınak alanında, bölgenin kültleriyle ilgili iki önemli yazıt daha saptamıştır[22]. Yazıtlardan biri, "tapınağın" hemen doğusundaki moloz taş yığınlarının

16 Keil – Wilhelm 1931, 217.

17 Keil – Wilhelm 1931, 216.

18 Feld – W eber 1967, 256 vd.; 261; 266 vd.

19 Bent 1890b, 742 vd.

20 Feld – Weber 1967, 267.

21 Bk.: Dagron – Marcillet-Jaubert, 1978, no.: 42; SEG 28, 1278; BE 1979, 588; AE 1978, 817; Dagron – Feissel 1987, 44, no.: 17; Hagel – Tomaschitz 1998, no. inc 13. Ἑρμεῖ Κωρικίῳ Ἐπινηκίῳ | Τροπαιούχῳ | Ἐπικαρπίῳ ὑ- | πὲρ εὐτεκνί- | ας [καὶ φιλαδελ- | φίας] | τῶν vac. Σεβαστῶν. fol.

22 Sayar 1998, 331-360; Sayar 2005, 1-12.

bulunduğu alanda yer almaktadır. Yazıt taşıyıcısı, gri renkli kireçtaşından silmeli dikdörtgen bir bloktur (yük.: 1. 09 m.; gen.: 0. 59 m.; der.: 0. 47 m.; hy.: 0,025-0,05 m.) (Res. 6).

Yazıttan[23] anlaşıldığına göre, sunak Zeus Kodopaios'a adanmıştır. Zeus Kodopaios, Bent'in Göztepesi'nde ve G. Dagron ile J. Marcillet-Jaubert'in Silifke Müzesi'nde tespit ettikleri yazıtlardaki Zeus Korykios ve Hermes Korykios gibi *Epineikios* ve *Tropaioukhos* epithetlerini taşımaktadır. Yazıtın dördüncü ve beşinci satırlardaki rasuraya uğramış bölümde, büyük bir olasılıkla imparatorun adı ve unvanları bulunuyor olmalıydı. Sekizinci ve onuncu satırlar arasındaki ifadede, arkhonların adlarının neden belirtilmeyip, Marcus Aurelius Menodotianus Maximus'un yer aldığı açık olmamakla birlikte, kendisinin Korykos kentinin önde gelen kişilerinden olabileceği düşüncesi ağırlık kazanmaktadır.

Gri kalker bir blok üzerindeki ikinci yazıt[24] (yük.: 0.56 m.; gen.: 0.29 m.; hy.: 0, 03-0, 04 m.), ise "tapınak" alanının kuzeybatı noktasında tespit edilmiş olup dört satırdan meydana gelmektedir (Res. 7). Yazıtta, Zeus Kodopaios, Aingolis[25] adlı bir kişi tarafından onurlandırılmaktadır.

1990'lı yıllarda bölgede araştırmalar yürüten S. Durugönül, Göztepesi tapınak alanında üç parçaya ayrılmış, baş aşağı duran ve üzerinde harfler ile bir şimşek demeti kabartması bulunan bir blok tespit etmiştir[26]. Söz konusu yazıtlı bloklar 2005 yılında E. Varinlioğlu tarafından da görülmüş ve yazıta Τὸ Σε[βαστοῦ Διὸς Κ]οδο[παιου ἱερόν] şeklinde[27] bir çözüm getirilmeye çalışılmıştır. Ancak bu çözümleme, blokların in situ durumda bulunmaması ve ikinci bir kullanım söz konusu olmasından dolayı pek mümkün görünmemektedir[28].

Buluntu durumuna göre soldan sağa doğru değerlendirdiğimizde:

Blok A: baş aşağı durmaktadır ve üzerinde ΟΔΟ harfleri yer almaktadır (Res. 8).

Blok B: üzerinde ΤΟ harfleri yer almakta ve harflerin hemen sol kısmında şimşek demeti kabartması bulunmaktadır.

Blok C: üzerinde ΣΕ harfleri yer almaktadır. Blokların kırılma noktaları incelendiğinde, C bloğunun B bloğunun devamı olduğu anlaşılmaktadır.

ΟΔΟ harfleri Kodopas ile ilişkilendirilebilir olmasına rağmen B ve C bloklarının, A bloğuyla olan ilişkisi ve aradaki eksik blokların saptanabilmesi, ancak tapınak alanında yapılacak bir kazı çalışmasıyla çözüme kavuşturulabilecektir[29].

Zeus Kodopas ile ilgili diğer bir yazıt, Korykion Antron'un yaklaşık 3 km. kuzeybatısındaki Çele Mevkii'nde profilli bir dikdörtgen sunak (yük.: 0.56 m.; gen. 0. 34 m.; hy.: 0,045-0,05 m.) (Res. 9) üzerinde saptanmıştır[30].

---

[23] Sayar – Şahin 2008, 115 vd.: Διὶ Κοδοπαιῳ | Ἐπινεικίῳ Τροπαι- Ιούχῳ ὑπὲρ εὐανδρίας | - - - - - - - - - - - - - - - | - - - - - εὐσεβ(οῦς) | εὐτυχοῦς Σεβ(αστοῦ) π(ατὴρ) π(ατρίδος) | vac. ἡ πόλις vac. ἐπὶ ἀρχόντων τῶν | περὶ Μ(ᾶρκον) Αὐρ(ήλιον) Μηνοδοτι- | ανὸν Μάξιμον.

[24] Sayar – Şahin 2008, 116: [Δι]ὶ Κοδοπα[ιῳ] | [Αι ?]νγολις | [-]ΜΙΣΙ γέ- | [ν]ους εὐχήν.

[25] Aingolis için bk.: Hagel – Tomaschitz 1998, no.: Can 1, Can 2; Dal 35; Kan 4, Kan 11, Kan 24; Mey 322; OlD 327, OlD 340; Zgusta 1964: § 23-1.

[26] Durugönül 1998, 112.: ΟΔΟ/Şimşek Demeti/ ΤΟ/ΣΕ.

[27] Varinlioğlu 2008, 172.

[28] Sayar – Şahin 2008, 116 vd.

[29] Sayar – Şahin 2008, 117.

[30] Ön rapor için bk.: Şahin 2008, 17 vd.; Sayar – Şahin 2008, 118.

Διεὶ (*sarmaşık yaprağı*)

Κοδοπα

(*sarmaşık yaprağı*)

İki satırdan oluşan yazıttan, sunağın Zeus Kodopas'a adanmış olduğu anlaşılmaktadır. Göztepesi'nde saptanan diğer iki yazıt üzerindeki Kodopaios, Kodopas'ın Yunancalaştırılmış şeklidir. Kodopas, büyük bir olasılıkla, bu bölgede yerel halk tarafından kullanılan Anadolu kökenli bir dilinin, Roma İmparatorluk Dönemi'ne kadar varlığını sürdüren yansımasını teşkil ediyor olmalıdır[31].

2009 yılında Göztepesi'nde sürdürdüğümüz çalışmalarımız kapsamında, tapınağın kuzeybatı bölümünde, dikdörtgen bir blok dikkati çekmiştir. Bloğun etrafındaki otlar temizlendikten sonra, bloğun üzerinde bir yazıtın varlığı fark edilmiştir. Gri kalker taşından oluşan dikdörtgen blok, sol tarafından kırıktır (yük.: 55 cm; gen.: 120 cm; hy.: 0,14-0, 15 m.).

κω]μ̣ά̣ρχης[(?)

14-15 cm arasında değişen harf yükseklikleri ile, büyük bir ihtimalle yazıtın herkes tarafından rahatlıkla okunabilmesi amaçlanmış olmalıdır. Bu nedenle yazıtlı bu blok parçasının, yapının üst bölümlerinde ya da bir kapı üzerinde yer almış olma ihtimali yüksektir. Yazıt üzerindeki harf kalıntılarından, sözcüğün şimdilik, tapınağın yapımında katkı sağlayan bir komarkhes[32] olabileceğini tahmin etmekteyiz.

Aynı yıl Korykion Antron'da yürüttüğümüz çalışmalarda, Heberdey ve Wilhelm'in gözden kaçırdığı ancak Feld ve Weber'in makalelerinde[33] kısaca bahsettikleri, tapınağın güney kapısına ait ve üzerinde isimler bulunan blok, ele alınarak çalışılmıştır. Blok, sağ ve soldan kırık durumdadır (yük.: 54 cm; gen.: 45 cm [mevcut]; kal.: 54 cm; hy.: 0, 02 m.) (Res. 10).

[ca. 6][Δι]ομήδου

[ca. 6]Πολυκλείτου

[ca. 4][Δ ι ο σ κ]ο υ ρίδ[ο υ]

[ca. 6]ης Ἑρμ [ο κ ρ α τ]ου

[ca. 6]Ἐπικρατ [ο υ]

[ca. 7]ν αξ Ἐπι[κ ρ ά τ ο υ]

[ca. 6][Δ ι ο δ]ώρο[υ]

[ca. 7]ΙΑΥ [- - - - - - - - - -

[ca. 8][Δ ι ο σ κ ο υ] ρίδ[ο υ - - -

- - - - - - - - - - - - - - - - - - -

- - - - - - - - -ΟΥ- - - - - - - - -

- - - - Α- -Ο - - ΟΔ - - - - - -

[31] Sayar – Şahin 2008, 118.

[32] Komarkhes için bk.: Preisigke 1921, 1129-1131; Drecoll 1997, 111, 203; Missler 1970, passim.

[33] Feld – Weber 1967, 259.

S. 4: Διομήδης (Krş. A 2, 4; A 7, 4), Ἀπελλῆς (Krş. A 1, 5; A 2, 22); Διοκλῆς (Krş. A 6, 20) gibi isimler önerilebilir.

S. 6: Ἑρμησιάναξ (?) (Krş. Blok A 8, 6; B 7, 4; C 1, 6).

Blok üzerindeki isimler, tıpkı kuzeydoğu ante duvarındaki isimlerde söz konusu olduğu gibi, rahiplere ait olmalıdır. Ancak bloğun, her iki yanında ante çıkıntılarının bulunmaması nedeniyle, ne kuzey ne de güney ante duvarına ait olma ihtimali bulunmaktadır[34].

Bölgenin kült ve tapınım ilişkilerinin aydınlatılmasında önemli bir yeri olduğunu düşündüğümüz Göztepesi ve yakın çevresinde 2008 yılında sistematik yüzey araştırmaları ve çizim çalışmalarına başlanmıştır (Res. 11). Bu bağlamda, Göztepesi "tapınağı"nın kuzey ve batı duvarları günümüze kadar ulaşabildiği için mevcut uzunlukları tespit edilebilmiştir. Buna göre batı duvarının (Res. 12) uzunluğu 22, 60 m., kuzey duvarının (Res. 13) mevcut uzunluğu ise 15, 90 m.'dir. Tapınağın doğu duvarının tamamı, güney duvarının ise büyük bir bölümü tahribat nedeniyle eksiktir. Batı ve kuzey duvarları ana kayanın düzleştirilmesi sonucu elde edilen zemin üzerine inşa edilmiştir. Yapının içerisinde yer alan birçok duvar örgüsü yakın zamanda oluşturulmuş olup "tapınağın" özgün mimarisi ile ilişkili değildir. Yapıda kullanılan tüm blokların dış yüzeyleri, iç yüzeylerinin aksine düzleştirilmek yerine kaba bırakılmıştır.

Th. Bent'in 1890 yılında Korykion Antron'daki kilisenin, "Obrukların yukarısındaki tapınaktan" getirilen taşlar ile inşa edildiği varsayımı, kendisinden sonra bazı bilim çevrelerince de kabul görmüştür. S. Durugönül, Göztepesi'nde gerçekleştirdiği çalışmalar sonucunda, her iki yapının duvarlarının isodom duvar örgüsü tekniğiyle oluşturulduğunu, ancak Korykion Antron'daki blokların her iki yüzeyinin düzgün olmasına karşılık, Göztepesi'nde kullanılan blokların, arka yüzeylerinin kaba bırakıldığını ifade etmektedir. Aynı zamanda her iki yapıda kullanılan blokların benzer ölçülere sahip olduğunu vurgulayan Durugönül, Göztepesi'ndeki blokların Korykion Antron'daki kilisenin yapımında kullanılmak üzere taşınırken arka yüzeylerinin düzleştirildiğini ileri sürmektedir[35].

Th. Bent'den itibaren süregelen bu varsayımın doğru olup olmadığını araştırmak üzere, 2008-2009 yıllarında yaptığımız çalışmalar sırasında iki farklı yöntem izlenmiştir:

1- Mimari Ölçüm Çalışmaları

Göztepesi "tapınağı"nın mevcut batı ve kuzey duvarlarını oluşturan, farklı blok taşların ölçüleri alınarak Korykion Antron'daki kilisenin kuzey duvarında kullanılan bloklar ile karşılaştırılmıştır. Yapılan çalışmalar sonucundaki ilk bulgulara göre, her iki yapıda kullanılan blok taşların farklı ölçülere sahip olduğu saptanmıştır. Göztepesi "tapınağı"nın duvarlarında kullanılan blokların yükseklikleri 47-56 cm, genişlikleri 57-142 cm, derinlikleri ise 46-62 cm'dir; buna karşılık, Korykion Antron'da yer alan kilisenin kuzey duvarının yapımında kullanılan blokların yükseklikleri 35-79 cm, genişlikleri 91-134 cm ve derinlikleri ise 72-78 cm arasında değişmektedir. Yani Göztepesi'nde kullanılan bloklar, arka yüzleri kaba haliyle bile Korykion Antron'daki kilisenin yapımında kullanılan bloklara göre daha incedir. Tıraşlama işlemi ise blokların mevcut kalınlıklarını daha da inceltecek olacağından, söz konusu blokların, obruklardaki kilisenin yapımında kullanılmış olma ihtimalini geçersiz kılmaktadır.

---

[34] Feld – Weber 1967, 259.

[35] Durugönül 1998, 112.

2- Jeolojik, Petrografik, Paleontolojik ve Arkeojeofizik Çalışmalar:

A-Jeolojik Çalışmalar:

Jeolojik, petrografik ve paleontolojik çalışmalar Z. Görücü tarafından gerçekleştirilmiştir. Jeolojik çalışmaya önce Korykion Antron ve Göztepesi'ndeki antik yapıların bulunduğu alanların genel jeolojisinin incelenmesiyle başlandı. Her bir yapının oturtulduğu temel kayadan ve yapıları oluşturan taşlardan laboratuvarda petrografik ve fosil içeriği incelenmek üzere örnekler alındı. Alınan bu örneklerden, petrografik analiz için ince kesitler hazırlandı. Her bir ince kesitin polarizan mikroskop altında incelenmesiyle, görülen petrografik farklılıklar belirlendi. Bu analizden amaç, antik yapıların inşası sırasında birinden diğerine malzeme aktarımının olup olmadığını belirlemektir. Bu örnekler yapıların bulunduğu yere göre aşağıdaki gibi isimlendirilmiştir:

Korykion Antron Tapınağı: Aşağı Tapınak = AT (1,2,3...vs.); Örnek (1,2,3... vs.)

Korykion Antron'daki tapınağın oturduğu temelden alınan örnekler: Aşağı Tapınak Temeli = ATT (1,2,3... vs.); Örnek (1,2,3...vs)

Göztepesi Tapınağı: Yukarı Tapınak = YT (1,2,3... vs); Örnek (1,2,3...vs)

Göztepesi Tapınağı'nın oturduğu temelden alınan örnekler: Yukarı Tapınak Temeli = YTT (1,2,3...vs) ; Örnek (1,2,3...vs).

Bu çalışma yapılırken öncelikle çalışma alanında bir arazi gezisi düzenlenmiş ve bölgenin genel jeolojik yapısı ile litolojisi, saha gözlemleri ile kaydedilmiştir. Diğer yandan yapı alanlarının jeolojik, petrografik, mineralojik özellikleri ile fosil içeriğini tespit edebilmek amacıyla, ayrı ayrı incelemesi yapılmış ve hem tapınak taşlarından hem de tapınakların oturdukları lokal alandan kaya örnekleri derlenmiştir. Bu örnekler incelenerek birbiriyle karşılaştırılmıştır.

Mut-Ermenek-Silifke Havzası olarak adlandırılan bölge, Orta Toros kuşağında, yaklaşık Silifke-Erdemli-Karaman-Ermenek ve Anamur ilçeleri arasında kalan bölgeyi kapsamaktadır (Res. 14). Havzada, Paleozoyik ve Mezozoyik yaşlı temel formasyonlarla, bunları açısal uyumsuzlukla örten Eosen ve Miyosen yaşlı çökel toplulukları yer alır. Mut-Ermenek-Silifke Havzası'nda yüzeylenen en yaşlı birim kuvarsitler ile metamorfik şistlerden oluşan Ordovisyen yaşlı Ovacık Formasyonu'dur. Silüriyen yaşlı Hırmanlı Formasyonu siyah renkli, Graptolitli şeyllerden oluşmuştur. Devoniyen yaşlı Akdere Formasyonu kireçtaşı, şeyl, marn ve kumtaşı ardalanması ile; Karbonifer-Permiyen yaşlı Belpmartepe Formasyonu ise şeyl, kumtaşı aratabakalı kireçtaşları ile temsil edilirler. Jura-Kretase yaşlı Çambaşıtepe Formasyonu dolomitik kireçtaşlarından oluşmuştur. Bölgeye muhtemelen Geç Kretase-Paleosen'de yerleşen Ofiyolitli Melanj, Paleozoyik ve Mezozoyik yaşlı birimleri tektonik olarak üstler. Havzada bu temel birimler üzerine uyumsuz olarak Tersiyer yaşlı formasyonlar gelir. Bunlardan Eosen yaşlı Yenimahalle Formasyonu kumtaşı, marn ve şeyl ardalanmasından oluşmuştur. Mut-Ermenek-Silifke havzasında çok geniş yayılım gösteren Miyosen yaşlı çökellerin tabanında marn ve şeyl aratabakalı kumtaşı ye çakıltaşı ardalanmasmdan oluşan Derinçay Formasyonu yer alır. Resifal kireçtaşlarndan oluşan Mut Formasyonu ile marn ve şeyllerden oluşan Köselerli Formasyonu birbirleriyle yanal ve düşey yönde geçişlidir. Tersiyer öncesi birimlerin karışık tektonik yapılarına karşın, bunları açısal uyumsuzlukla üstleyen, özellikle Miyosen yaşlı istifler, yataya yakın konumda olup ilksel durumlarını büyük ölçüde korumuşlardır. Formasyonu ile açılı uyumsuzdur.

B- Petrografik ve Paleontolojik Çalışmalar

Yapılan arazi gezileri ve bu geziler esnasında derlenen kaya örneklerinin petrografik, mineralojik özellikleri ile fosil içeriklerinin sonucu aşağıdaki gibidir:

1. Korykion Antron Tapınak/Kilise Alanı

AT 1: Örnekler Korykion Antron'daki tapınağa ait duvar kalıntılarından alınmış ve örnekten mikroskopta incelemek üzere ince kesitler hazırlanmıştır. Bulgular aşağıdaki gibidir:

Makroskopik inceleme

Sarımsı beyaz kireçtaşlarından oluşan bu kaya Miyosen yaşlı olan ve bölgenin egemen litolojisini oluşturan birimden gelmiş olmalıdır. Bu litolojik birim tabakalı yapıda olup bazen iri kristaller kapsar. Birim içerisinde çıplak gözle görülen makro fosiller bulunmaktadır (Res. 15).

Mikroskopik inceleme

Polarizan mikroskop altında, kalsit kristalleri izlenmekte olup taneler arasındaki malzeme sparitik çimentodur. Örnek içerisinde yer yer mikritik doku da görülmektedir. Bu birim içerisinden alınan örneklerden elde edilen fosiller ise şunlardır: *Thracia convexa (W. Wood), Linga columbella (Lamarck), Neoalveolina* sp.1, *Globigerina* sp., *Robulus* sp., *Nonion* sp., *Neoalveolina melo* sp.

AT 2

Makroskopik inceleme

Grimsi beyaz kireçtaşı. Bu kaya Miyosen yaşlı olan ve bölgenin egemen litolojisini oluşturan birimden gelmiş olmalıdır. Bu litolojik birimin tabakalanması belirgin değildir ve iri kristallidir. Birim içerisinde çıplak gözle görülen makro fosiller bulunmaktadır (Res. 16).

Mikroskopik inceleme

Polarizan mikroskop altında kalsit kristalleri izlenmekte olup taneler arasındaki malzeme sparitik çimentodur. Örnek içerisinde mikrit çimentoya rastlanmamıştır. Bu birim içerisinden alınan örneklerden elde edilen makro ve mikro fosiller ise şunlardır: *Robulus sp., Nonion sp., Neoalveolina melo sp., Pyrgo sp., Amphistegina sp., Lithophyllum cf. Prelichenoides Lemoine 2, Pecten subarcuatus Tournouer, Thracia convexa (W. Wood), Linga columbella (Lamarck).*

ATT 1: Örnekler Korykion Antron'daki tapınağın temelini oluşturan zemine ait kayalardan alınmış ve örnekten mikroskopta incelemek üzere ince kesitler hazırlanmıştır. Bulgular aşağıdaki gibidir:

Makroskopik inceleme

Sarımsı beyaz yer yer dolomitik kireçtaşlarından oluşan bu kaya Miyosen yaşlı olan ve bölgenin egemen litolojisini oluşturan birimdir. Bu litolojik birim tabakalı yapıdadır ve iri kristaller kapsar. Birim içerisinde çıplak gözle görülen makro fosiller bulunmaktadır.

Mikroskopik inceleme

Polarizan mikroskop altında kalsit kristalleri izlenmekte olup taneler arasındaki malzeme sparitik çimentodur (Res. 17). Örnek içerisinde mikrit izlenmemiştir. Bu birim içerisinden alınan örneklerden elde edilen makro ve mikro fosiller ise şunlardır: *Pecten subarcuatus Tournouer, Thracia convexa (W. Wood), Globigerina sp., Robulus sp., Nonion sp., Neoalveolina melo sp., cf. Miogypsina, Rupertia, Textularia.*

ATT 2

Makroskopik inceleme

Gri beyaz kireçtaşlarından oluşan bu kaya Miyosen yaşlı olan ve bölgenin baskın litolojisini oluşturan birimdir. Bu litolojik birim yer yer masif yer yer de tabakalı yapıdadır ve iri kristaller kapsar. Bazı kesimleri mikritik çimentolu olan bu birim her kaya örneğinde çıkmasa da makro ve mikro fosiller içermektedir.

Mikroskopik inceleme:

Polarizan mikroskop altında mikritik çimentolu ve bol mikro fosillidir. Örnekden alınan ince kesitlerden ve el örneklerinden elde edilen makro ve mikro fosiller ise şunlardır: *Venüs sp. (aff. Venüs multilamella Lk.), Pecten subarcuatus Tournouer, Nonion sp., Neoalveolina melo sp., Pyrgo sp., Amphistegina sp., Lithophyllum* cf. *prelichenoides Lemoine 2, Rupertia, Textularia.*

2- Göztepesi "Tapınak" Alanı

YT 1: Örnekler Göztepesi Tapınağı'ndan alınmış ortalama bir örnek olup bunların kesilmesiyle elde edilen ince kesitlere ait bilgiler ve el örneklerinin incelenmesiyle ortaya çıkan bulgular aşağıdadır.

Makroskobik İnceleme:

Sarımtırak killi kireçtaşı. Kaya el örneği oldukça serttir ve asitlerden etkilenmesi yavaş olarak gerçekleşmektedir. Ancak killi kireçtaşı kesimleri daha çok köpürme göstermektedir. Gözle görülür şekilde fosiller içermekte olan bu kayalar bazen iri kristalli olup taneler gözle görülmektedir.

Mikroskopik İnceleme:

Bu örnek mikroskop altında sparitik bir çimento içerisinde biyoklastlardan oluşur ve Folk (1967)'nin kireçtaşı sınıflamasına göre Biyosparit olarak adlandırılabilir. Örnek kesitlerinde mikritik çimentoya pek rastlanmamıştır. Örnek içerisinde bulunan fosiller şunlardır: *Rupertia, Textularia, Operculina, Globigerina, Biloculina, Amussium cristatum (Bronn) 3, Venüs sp. (aff. Venüs multilamella Lk.).*

YT 2

Makroskopik İnceleme

Krem renkli killi kireçtaşı. Kaya el örneği oldukça serttir ve asitlerden etkilenmesi yavaştır. Ancak killi kireçtaşı kesimleri daha çok köpürme göstermektedir. Gözle görülür şekilde fosiller makro fosil içerir. Bu kayalar bazen iri kristallidir fakat daha çok mikritik bir dokusu vardır ve taneler gözle görülmez.

Mikroskopik İnceleme

Bu örnek mikroskop altında mikritik bir çimento içerisinde biyoklastlardan oluşur ve Folk (1967)'nin kireçtaşı sınıflamasına göre Biyomikrit olarak adlandırılabilir. Örnek kesitlerinde sparitik bölgeler olmasına rağmen bunların oranı %10'u geçmez. Örnekten elde edilen makro ve mikro fosiller şunlardır: *L. glangeaudi Lemoine, cf. Miogypsina, Rupertia, Textularia, Operculina, Amussium cristatum (Bronn) 3, Venüs sp. (aff. Venüs multilamella Lk.), Pecten subarcuatus Tournouer.*

YTT 1: Örnekler Göztepesi Tapınağı'nın oturduğu temel litolojiden alınmış ortalama örnekler olup bunların kesilmesiyle elde edilen ince kesitlere ait bilgiler ve el örneklerinin incelenmesiyle ortaya çıkan bulgular aşağıdadır.

Makroskopik İnceleme

Sarımtırak killi kireçtaşı. Kaya el örneği oldukça serttir ve asitlerden etkilenmesi yavaş olarak gerçekleşmektedir. Yer yer oldukça yumuşak marn ara seviyeleri içerir. Bu kayalar bazen iri kristallidir ve taneler gözle görülür (Res. 18). Makro fosiller oldukça belirgin olup bu fosiller aşağıda verilmiştir.

Mikroskopik İnceleme

Bu örnek mikroskop altında sparitik bir çimento içerisinde biyoklastlardan oluşur ve Folk (1967)'nin kireçtaşı sınıflamasına göre Biyosparit olarak adlandırılabilir. Örnek kesitlerinde mikritik çimentoya pek rastlanmamıştır. Örnek içerisinde bulunan fosiller şunlardır: *Thracia convexa (W. Wood), Linga columbella (Lamarck), Ostrea gryphoides Schlotheim, O. lamellosa Brocchi, Rupertia, Textularia, Operculina, Globigerina, Biloculina, Amussium cristatum (Bronn) 3.*

YTT 2

Makroskopik İnceleme

Krem renkli killi kireçtaşı. Kaya el örneği oldukça serttir ve asitlerden etkilenmesi yavaştır. Ancak killi kireçtaşı kesimleri daha çok köpürme göstermektedir. Makro fosil içerir. Bu kayalar bazen iri kristallidir fakat daha çok mikritik bir dokusu vardır ve taneler gözle görülmez.

Mikroskopik İnceleme

Bu örnek mikroskop altında mikritik bir çimento içerisinde biyoklastlardan oluşur ve Folk (1967)'nin kireçtaşı sınıflamasına göre Biyomikrit olarak adlandırılabilir. Örnek kesitlerinde sparitik bölgeler olmasına rağmen bunların oranı %12 kadardır. Örnekten elde edilen makro ve mikro fosiller şunlardır: *L. glangeaudi Lemoine, cf. Miogypsina, Textularia, Operculina, Venüs sp. (aff. Venüs multilamella Lk.), Pecten subarcuatus Tournouer.*

Yapılan çalışmalar sonucunda, gerek makro gerek mikro örneklerin incelenmesiyle, AT 1 ve AT 2 öneklerinden elde edilen petrografik ve paleontolojik veriler ile ATT 1 ve ATT 2 örneklerinden elde dilen verilerin uyum içerisinde olduğu anlaşılmıştır. Buna göre Korykion Antron'daki kilisesinin inşası sırasında kullanılan taşlar büyük olasılıkla bu tapınağın oturduğu ana zemindeki temel kayadan kesilerek temin edilmiştir. Nitekim yapının yakın çevresinde, eski taş ocağı kalıntılarının varlığına işaret eden izler mevcuttur.

Göztepesi "tapınak" alanı ile civarında yapılan gerek makro gerek mikro ölçekteki incelemelerden anlaşıldığına göre ise, bu tapınağın inşası esnasında kullanılan taşların da civar alanlardan temin edildiği anlaşılmaktadır. Çünkü "tapınak" duvarlarından alınan örneklerdeki killi kireçtaşı yine sadece bu "tapınağın" etrafındaki kayalarda ara seviye olarak karşımıza çıkmakta ve bu killi kireçtaşları tapınak duvarlarındaki taşlarda da bulunmaktadır. Diğer taraftan, Korykion Antron'daki tapınağın/kilisenin duvarlarından alınan örneklerde hiç killi kireçtaşına rastlanmamıştır. Dolayısıyla iki tapınak alanının litolojisi ve buna bağlı olarak da petrografisinin dokusu farklılık göstermektedir. Korykion Antron'daki tapınağın/kilisenin duvarlarında kullanılan taşlarda killi kireçtaşına rastlanmaması, söz konusu her bir yapının kendi doğal kaya ortamından alınmış taşlarla inşa edilmiş olduğunu göstermektedir.

Gerek mimari ölçümler gerek jeolojik, petrografik ve paleontolojik çalışmalar sonucunda, Th. Bent'in yaklaşık 120 yıl önce ileri sürdüğü ve bilim camiasında doğruluğu araştırılmaksızın uzun süre kabul görmüş olan varsayımının hatalı bir yaklaşım olduğu anlaşılmıştır.

Aynı yıl, Korykion Antron ve Göztepesi tapınak alanlarında, yapıların toprak altında kalan temel, duvar, sütun, sütun kaidesi vb. gibi yapı elemanlarını saptamak amacıyla, F. A. Yüksel tarafından *Littlemore Proton Magnetometer typ 820* cihazı kullanılarak jeofizik ölçümleri (manyetik) gerçekleştirilmiştir.

C- Arkeojeofizik Çalışmaları

1. Göztepesi Tapınak Alanı Jeofizik Ölçümleri

Göztepesi'nde yürüttüğümüz çalışmalarda, "tapınağın" doğu duvarının temellerinin tespit edilmesi ve yapı devamlılığının var olup olmadığının saptanabilmesi için jeofizik çalışmaları gerçekleştirilmiştir (Res. 19). Göztepesi "tapınak" alanının güney bitiminde yer alan ve kısmen köylüler tarafından tarımsal amaçla düzeltilmiş olan, 10x25 m boyutlarında, karelajlanmış 250 m^2'lik düzlük kısımda, manyetik ölçüm yapılmıştır (Res. 20).

2. Korykion Antron Tapınak Alanı Jeofizik Ölçümleri

Korykion Antron'daki tapınak/kilise alanının iki ayrı bölümünde ölçümler gerçekleştirilmiştir. Tapınağın/kilisenin batı bitimiyle *peribolos* duvarı arasında kalan ilk bölüm, 11x12 boyutlarında karelajlanan, 132 m^2'lik bir alandan ibarettir (Res. 21). Manyetik haritalar incelendiğinde anomalilerin düzenli ve düzensiz formda dağılım gösterdiği görülmektedir (Res. 22). Yapıya ait taş malzemelerin yığıntı kümeleri, düzensiz manyetik anomaliler sergilemektedir. Bunun yanı sıra, mimariye ait sütun kaideleri ise, yer yer bağımsız dairesel görünüm vermektedir.

Göztepesi'nde gerçekleştirilen ölçme sonucunda elde edilen manyetik haritada, herhangi bir arkeolojik mimari kalıntı görünümü verebilecek anomali dizilerine rastlanmamıştır (Res. 23). Mevcut karmaşık anomalilerin daha çok karst morfolojisinden kaynaklanmış olabileceği saptanmıştır (Res. 24).

Korykion Antron'da *peribolos* duvarı içerisinde yapılan ölçmeler sonucu elde edilen dairesel formlu anomalilerin sütun kaide ya da tamburlarına ait olma olasılığı bulunmaktadır. Düzenli hatlar ve köşeli anomali gidişleri ise temel yapılarına işaret etmektedir. Kilisenin kuzey duvarının hemen paralelinde, batıdan doğuya doğru uzanan 15x9 boyutlarında

karelajlanmış, 135 m^2'lik ikinci bir alanda yapılan ölçümlere göre ise, tapınağın mimari kalıntılarına ve temel unsurlarına işaret eden, birtakım düzenli anomaliler saptanmıştır (Res. 25, 26, 27).

Sonuç olarak şunları söylemek mümkündür: E. L. Hicks'in yayımlamış olduğu 1891 tarihli makalesinde, Zeus Korykios yazıtlarının ve isim listelerinin buluntu yerlerinin farklı olduğu belirtilmesine rağmen, Korykion Antron'daki tapınak, Bent'in makalelerindeki hatalı tanımlamalar nedeniyle, kendisinden sonra, Zeus Korykios Tapınağı olarak kabul edilmeye devam edilmiştir[36]. Bu duruma büyük bir ihtimalle, yine Bent'in Korykion Antron'daki kilisenin, Göztepesi "tapınağından" getirilen taşlarla inşa edildiği görüşü neden olmuş gibi gözükmektedir.

Her iki yapı ve yakın çevresinde yürüttüğümüz çalışmalar sonucunda elde ettiğimiz verilere göre, Korykion Antron'daki kilisenin yapımı sırasında Göztepesi'nden taş temin edilmediği anlaşılmıştır.

Göztepesi "tapınağı" ve yakın çevresinde saptanan ve Roma İmparatorluk Dönemi'ne tarihlenen Zeus Korykios, Hermes Korykios, Zeus Kodopaios ve Zeus Kodopas'a ait yazıtlar, Göztepesi'ndeki yapının tek bir tanrıya ait bir "tapınak"tan ziyade, farklı tanrılara sunular gerçekleştirilen bir kutsal alan niteliğini taşıdığını göstermektedir. Göztepesi ile Korykion Antron arasında tespit ettiğimiz 1100 m uzunluğundaki antik yol (Res. 28) bu görüşümüzü destekler niteliktedir. Antik yol, Göztepesi "tapınağı"nın hemen güneydoğusundan başlayarak güneye doğru 1050 m ilerlemekte, Cennet Obruğu'nun doğusundan geçtikten sonra, Korykion Antron'daki kilisenin kuzey duvarına yaklaşık 50 m kala sona ermektedir (Res. 29, 30). Son 50 m'lik bölüm, 1988 yılında inşa edilen turistik tesislerin altında kalması nedeniyle takip edilememektedir. Yol boyunca rastlanan döşeme taşlar (Res. 31) belirli bir program çerçevesinde gerçekleştirilen inşa faaliyetlerini yansıtmaktadır. Antik yol, Korykion Antron ve Göztepesi'ni birbirine bağlayan en kısa hat olup Roma İmparatorluk Dönemi'nde büyük bir olasılıkla tören yolu olarak kullanılmıştır.

Korykion Antron'da günümüze kadar ulaşan kuzey duvarında yer alan rahip isimlerine ilişkin listelerde tapınağın hangi tanrıya ait olduğu konusunda bilgiler bulunmamaktadır. Bu bilgiler büyük bir olasılıkla isim listelerinin başladığı ilk blok ile *ante* başlığının altındaki, bugün yerinde olmayan bir blok üzerinde yer alıyor olmalıydı. Bu nedenle tapınağın hangi tanrıya ait olduğu ve Hellenistik Dönem'de ilk inşa edildiği yer konusu ancak yapılacakbir kazı çalışmasıyla aydınlığa kavuşabilecektir.

36 Heberdey - Wilhelm 1896, 72; Ten Cate 1965, 38; Durugönül 1998, 85. MacKay konuya dikkatle yaklaşmıştır, bk.: MacKay 1990, 2106 vd.

Bibliyografya ve Kısaltmalar

Bent 1890a J. Th. Bent, "Explorations in Cilicia Tracheia", Proceedings of the Royal Geographical Society and Monthly Record of Geography, 12/8 (Aug., 1890) 445-463.

Bent 1890b J. Th. Bent, "The topography of Olba", The Athenaeum, 7 June 1890, 742-743.

Bent 1891 J. Th. Bent, "A Journey in Cilicia Tracheia", JHS 12, 1891, 206-224.

Dagron – Feissel 1987 G. Dagron – D. Feissel, Inscriptions de Cilicie (1987).

Dagron - Marcillet-Jaubert 1978 G. Dagron – J. Marcillet-Jaubert, "Inscriptions de Cilicie et d'Isaurie", Belleten 42, 1978, 373-420.

Drecoll 1997 C. Drecoll, Die Liturgien im römischen Kaiserreich des 3. und 4. Jh. n. Chr (1997).

Durugönül 1998 S. Durugönül, Türme und Siedlungen im Rauhen Kilikien, AsiaMS 28 (1998).

Feld – Weber 1967 O. Feld – H. Weber, "Tempel und Kirche über der Korykischen Grotte (Cennet-Cehennem) in Kilikien", IstMitt 17, 1967, 278.

Hagel – Tomaschitz 1998 S. Hagel – K. Tomaschitz, Repertorium der westkilikischen Inschriften (ETAM 22) (1998).

Heberdey – Wilhelm 1896 R. Heberdey – A. Wilhelm, Reisen in Kilikien. Ausgeführt 1891 und 1892 im Auftrage der Kaiserlichen Akademie der Wissenschaften, Dph ÖAW 44 (1896) 71.

Hellenkemper – Hild 1986 H. Hellenkemper – F. Hild, Neue Forschungen in Kilikien (1986).

Hicks 1891 E. L. Hicks, "Inscriptions from western Cilicia", The Journal of Hellenic Studies 12, 1891, 225-273.

Hild – Hellenkemper 1990 F. Hild – H. Hellenkemper, Tabula Imperii Byzantini 5, Kilikien und Isaurien (1990).

Keil – Wilhelm 1931 J. Keil – A. Wilhelm, Monumenta Asiae Minoris Antiqua III, Denkmäler aus dem Rauhen Kilikien (1931).

MacKay 1990 Th. S. MacKay, "Major Sanctuaries of Pamphylia and Cilicia", ANRW II (1990) 2045-2124.

Mitford 1980 T. B. Mitford, "Roman Rough Cilicia", ANRW II, 7.2 (1980) 1230-1261.

Missler 1970 H. E. L. Missler, Der Komarch. Ein Beitrag zur Dorfverwaltung im ptolemäischen, römischen und byzantinischen Ägypten (1970).

Peisigke 1921 F. Preisigke, "Komarches", RE IX/1 (1921) 1129-1131.

Ramsay 1890 W. M. Ramsay, "Notes from Isauria and Cappadocia", The Athenaeum, 16 August 1890, 233-234.

Sayar 1998 M. H. Sayar, "Kilikya'da Epigrafi ve Tarihi-Coğrafya Araştırmaları 1996", AST XV/1 (1998) 331-360.

Sayar 2005 M. H. Sayar, "Kilikya Yüzey Araştırmaları 2004", AST XXIII/1 (2005) 1-12.

Sayar – Şahin 2008 M. H. Sayar – H. Şahin, "Zeus Kodopas, Eine neue Epiklese des Zeus aus dem Rauhen Kilikien", EA 41, 2008, 113-124.

Şahin 2008 H. Şahin, "Dağlık Kilikia: Yerleşim Tarihi ve Epigrafya Araştırmaları- 2007", Türk Eskiçağ Bilimleri Enstitüsü Haberler Dergisi 26, 2008, 17-18.

Tchichatcheff de. 1854
P. de Tchihatcheff, "Lettres sur les antiquités de l'Asie Mineure addresser à M. Jules Mohl", Journal Asiatique 5.4 (1854) 49-143.

Ten Cate 1965
H. Ten Cate, The Luwian Population Groups of Lycia and Cilica Aspera during the Hellenistic Period (1965).

Varinlioğlu 2008
E. Varinlioğlu, "Karya'da 2006 Yılı Yüzey Araştırması", AST 25/1 (2008) 171-174.

Zgusta 1964
L. Zgusta, Kleiasiatische Personennamen (1964).

Abstract

Korykion Antron and Göztepesi: Old Problems, New Finds and New Proposals

The Cennet and Cehennem, (Paradise and Hell) caves (ancient Korykion Antron), and also known as Corycian Cave, are located 20 km northeast of Silifke İlçesi, 2 km northwest of Narlıkuyu and about 5 km southwest of Korykos; they were first discovered by P. de Tchichatcheff, a Russian naturalist, in 1852 and attracted the attention of academia. In 1890, Th. Bent explored the caves and the temple, 10 m south, which was converted to a church in Late Antiquity. He published his study in two articles, which contained contradictory information. In the article published in 1890, he stated that he identified, at "a temple located one mile north of the caves", two inscriptions regarding Zeus Korykios - one of which was a graffito on the temple wall and the other was on an altar - along with a list of the priests names lists on the northeast ante of the church's north wall at Korykion Antron. However, in his article of 1891, he stated that the two inscriptions and the priest name lists were found at different temples. In L. Hicks's article of 1891, based on the copies by Bent and presenting the epigraphic finds, it became clear that the name list and the inscriptions regarding Zeus Korykios were found at different sites. Bent suggested the names in the lists were "members of the Teukrids or the priest-kings of Olba" while E. L. Hicks thought they were "the people who contributed to the construction of the temple" and W. M. Ramsay thought they were "the people who donated money for the construction of the temple". On the other hand, R. Heberdey and A. Wilhelm, who explored the region in 1891 and 1892, proposed that these were the names of the priests of Zeus Korykios. In 1925, J. Keil and A. Wilhelm started historical geographic and epigraphic surveys in Rough Cilicia and made a drawing and a short description of the church at Korykion Antron. This was the most comprehensive work on the temple and church at Korykion Antron until the article published by O. Feld and H. Weber in 1967. G. Dagron and J. Marcillet-Jaubert published an inscription from the Silifke Museum in 1978. Engraved on a rectangular altar, the inscription dedicates the altar to Hermes Korykion. Dagron and Marcillet-Jaubert dated it to AD 209-211 when Caracalla and Geta ruled together. M. H. Sayar identified two altars dedicated to Zeus Kodopaios in the temple area at Göztepesi during his historical geography and epigraphic surveys in 1996. During her surveys at Göztepesi in 1990s, S. Durugönül identified a block broken into three pieces, turned upside down, and bearing letters and a thunderbolt. Another find regarding Zeus Kodopas was found by the author in 2007 at Çele Mevkii, about 3 km northwest of Korykion Antron. The two-line inscription is dedicated to Zeus Kodopas. The term *Kodopaios* found in the other two inscriptions from Göztepesi is the Hellenized form of *Kodopas*, which is possibly a Luwian word used by the locals of Rough Cilicia into the Roman Imperial Period.

The claim by Th. Bent that the church at Korykion Antron was built with stones taken from "the temple [Göztepesi] above the caves" was welcomed by some other scholars later. In order to explore the validity of this claim we carried out geological, petrographic, paleontological and archae-geophysical surveys in addition to architectural measurements in our 2009 campaign.

1. Architectural Measurements

Various stone blocks in the extant west and north walls of the Göztepesi "temple" were measured and the results were compared with those in the north wall of the church at Korykion Antron. The comparisons clearly showed that the stone blocks used in both structures are of different dimensions. Stone blocks used in the "temple" at Göztepesi measure 47-56 cm high, 57-142 cm long and 46-62 cm thick while those in the north wall of the church at Korykion Antron are 35-79 cm high, 91-134 cm long and 72-78 cm thick. In other words, the Göztepesi blocks are thinner than those at Korykion Antron even when their rear sides are roughly worked only. Since chiselling will make the final product even smaller, it invalidates the claim by Bent.

2. Geological, Petrographic, Paleontological and Archaeo-geophysical Work

Geological work started with site exploration of the ancient buildings at Korykion Antron and Göztepesi. Samples were taken from the rocks and the stone blocks of each building for petrographic and fossil content analyses. Thin sections prepared for petrographic analysis were studied under polarizing microscope and petrographic differences were noted. This analysis aimed at identifying any material transfers from earlier buildings to those under construction.

Both macro and micro samples examined showed that petrographic and paleontological data obtained from AT 1 and AT 2 and those from ATT 1 and ATT 2 are in conformity with each other. Thus, the stone blocks used for the construction of the church at Korykion Antron were most probably hewn from the bedrock on which the temple rested here. Indeed, there is evidence for former quarries nearby.

Both macro and micro scale examination at and around the "temple" site of Göztepesi showed this temple was built with stone quarried from nearby since clayey limestone, sampled from the temple walls, is found only as an intermediate layer in the rocks around the temple. However, the samples taken from the temple/church at Korykion Antron did not contain any clayey limestone. Thus, the lithology and petrographic fabric of both sites differ from each other, and additionally, lack of clayey limestone in the temple/church at Korykion Antron shows each structure was built with stones quarried from local rocks around them.

Both architectural measurements and analyses in petrography, geology and paleontology showed that the claim by Th. Bent, proposed 120 years ago and admitted by the academia without any crosscheck, was wrong. Thus, the church at Korykion Antron was not built with stones procured from Göztepesi.

In order to identify any possible extension of and foundations of the east wall of the "temple" at Göztepesi geophysical surveys were done in a gridded area of 250 sq. m

(25x10 m) to the south of the "temple" partially levelled by the villagers for cultivation purposes. Surveys were done at two separate areas at temple/church site of Korykion Antron. The first area is 132 sq. m (11x12 m), again gridded, extending between the west end of the temple/church and the peribolos wall. Magnetic maps show regular and irregular anomalies. Heaps of building stones display irregular anomalies while column bases are seen as individual circles. The magnetic map of Göztepesi does not reveal any series of anomalies that might indicate architectural remains. Existing composite anomalies are understood to have been caused by karstic morphology. The circular anomalies obtained within the peribolos wall at Korykion Antron may have arisen from the column bases or drums. Regular lines or angular anomalies may indicate foundations. The second area of survey by the church is 135 sq. m (15x9 m), gridded, and extending parallel to the north wall of the church, showing some regular anomalies which may indicate architectural remains and foundations of the temple.

Inscriptions from the "temple" at Göztepesi and its environs are dated to the Roman Imperial period and mention Zeus Korykios, Hermes Korykios, Zeus Kodopaios and Zeus Kodopas. These inscriptions point to the fact that this site was not a single "temple" dedicated to a single deity but rather a sanctuary where offerings were made to various deities. The 1100-meter long ancient road we have identified between Göztepesi and Korykion Antron seems to support this hypothesis. This ancient road starts from the southeast of the "temple" at Göztepesi, extends southwards for 1050 m and passes by the east of Cennet cave, terminating 50 m before the north wall of the church at Korykion Antron; the last segment of 50 m cannot be followed as it lies under the touristic facilities built in 1988. Stones used in the paving of the road surface indicate a certain construction programme. This is the shortest route between Korykion Antron and Göztepesi and was probably used as a ceremonial road in the Roman Imperial Period.

The priests' name lists on the north wall at Korykion Antron do not include the name of the deity worshiped at the temple. Such information was probably inscribed on a block that is now missing, but which would have been, originally located between the first block of the name lists and the ante capital. Therefore, further excavations are necessary to identify the name of the deity to which the temple was dedicated and the first site of the temple in the Hellenistic period.

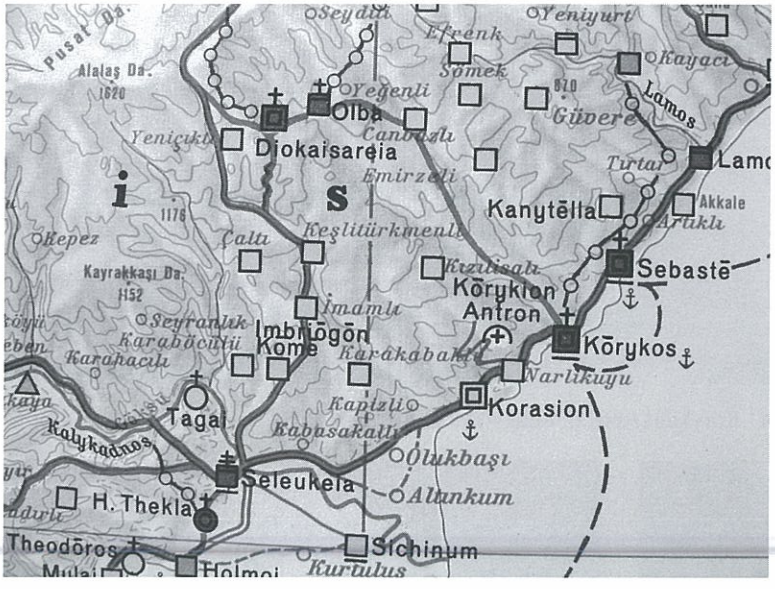

Res. 1
Korykion Antron
ve Çevresi

Res. 2
Göztepesi,
Batı Duvarı Zeus
Korykios Yazıtı

Res. 3
Göztepesi,
Sunak Üzerinde
Zeus Korykios Yazıtı

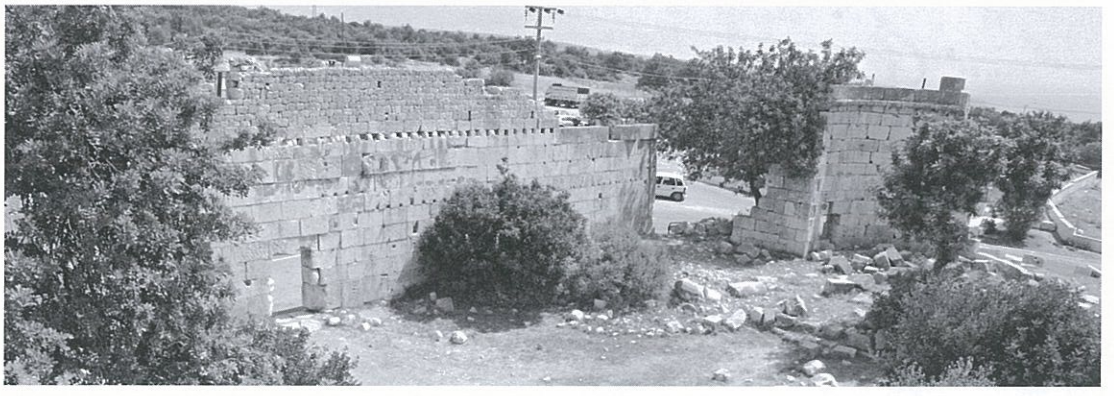

Res. 4 Korykion Antron, Kuzey Nef Duvarı ve Apsis

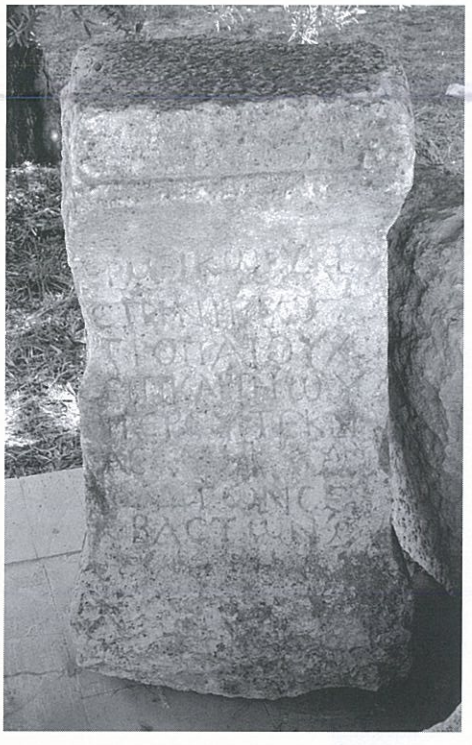

Res. 5 Silifke Müzesi, Sunak Üzerinde Hermes Korykios Yazıtı

Res. 6 Göztepesi, Sunak Üzerinde Zeus Kodopaios Yazıtı

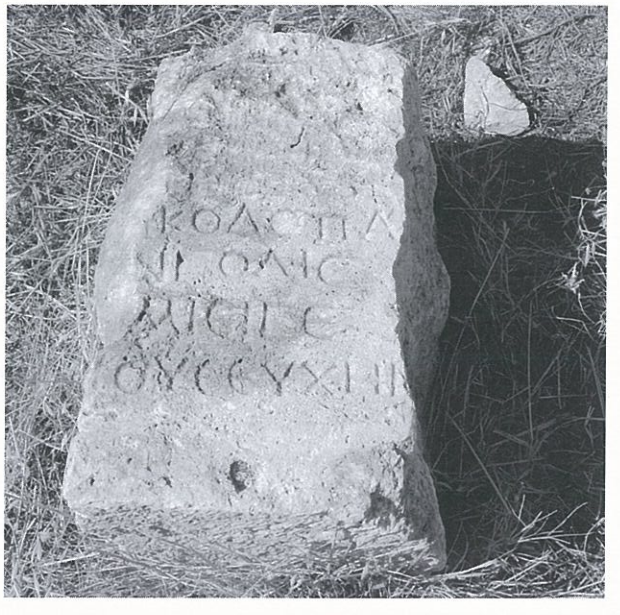

Res. 7 Göztepesi, Zeus Kodopaios Yazıtı

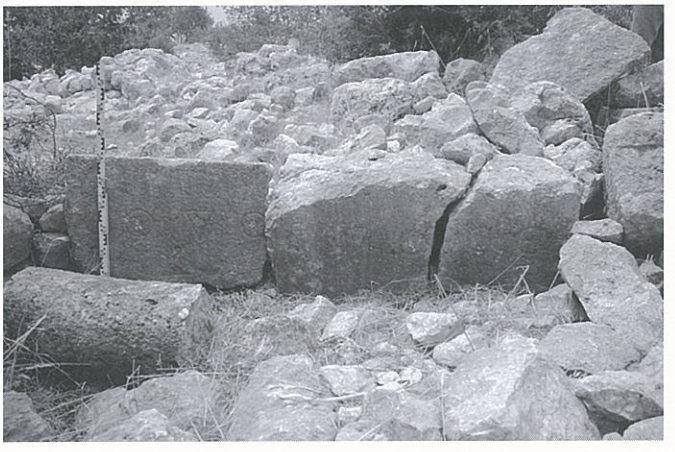

Res. 8 Göztepesi, Yazıtlı Blok

Res. 9 Çele Mevkii,
Zeus Kodopas Yazıtı

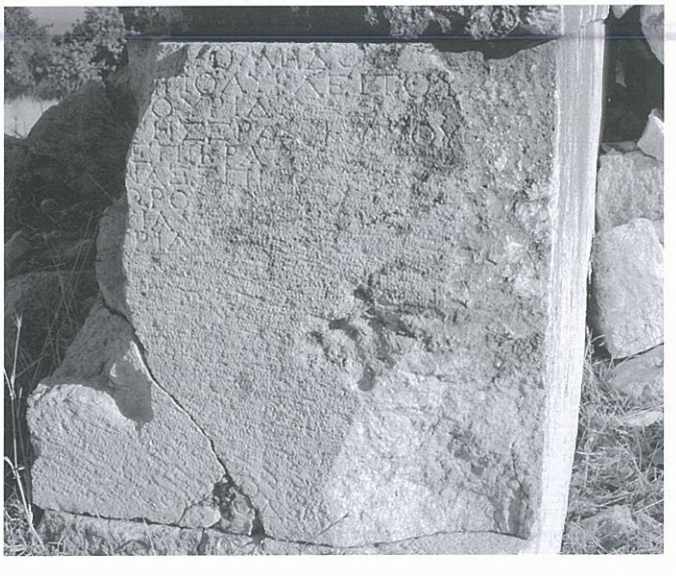

Res. 10
Korykion Antron, Rahip
İsimlerinden oluşan Blok

Res. 11
Göztepesi,
Kuzey Duvarı

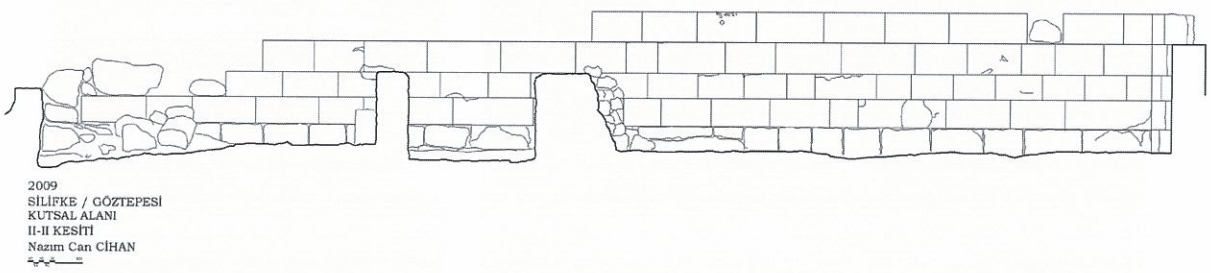

Res. 12 Göztepesi Batı Duvarı Kesit Çizimi

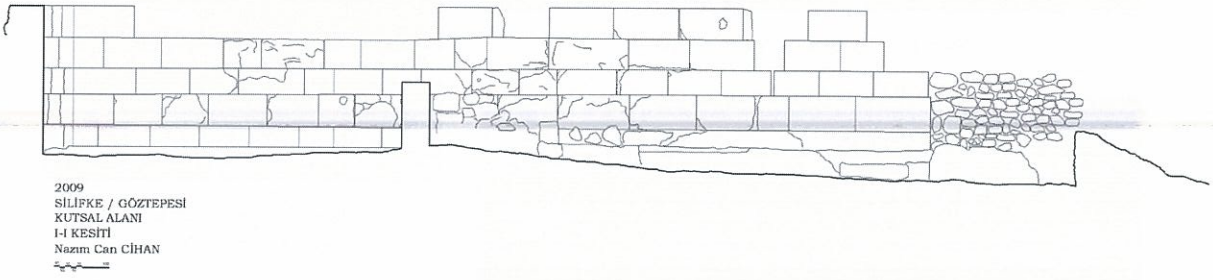

Res. 13 Göztepesi Kuzey Duvarı Kesit Çizimi

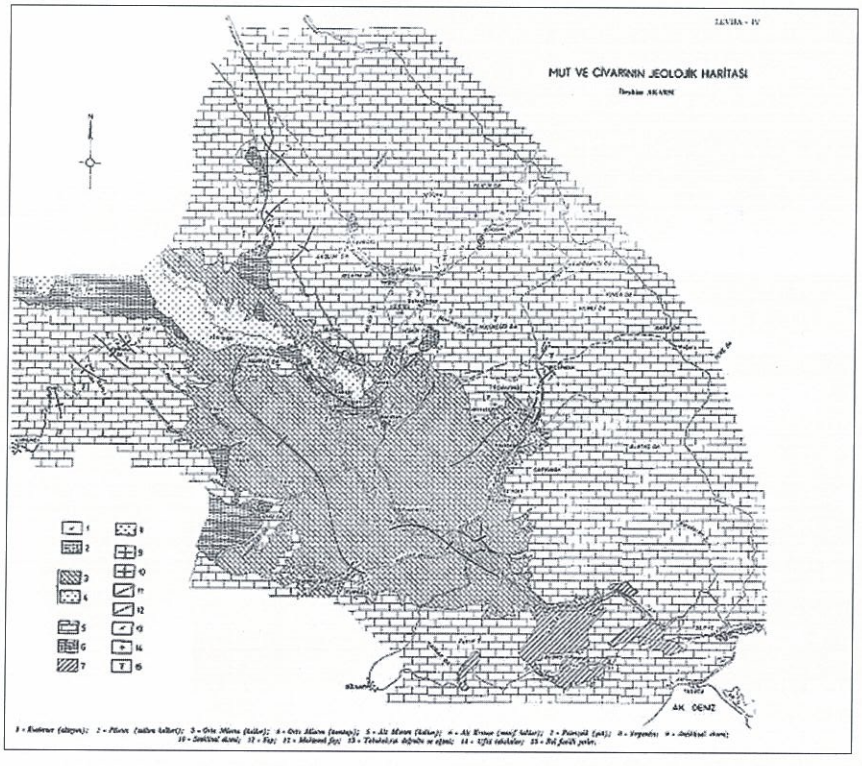

Res. 14 Mut ve Civarı Jeolojik Haritası

Res. 15 Göztepesi Tapınağı Civarındaki Makro Fosil Örnekleri

Res. 16 Göztepesi Tapınağı Civarındaki Makro Fosil Örnekleri

Res. 17 Göztepesi Tapınağı Civarındaki Kayaların Sparitik Görünümü

Res. 18 Göztepesi, Killi Kireçtaşından (Marn) Lahit

Res. 19 Göztepesi, Jeofizik Çalışmaları

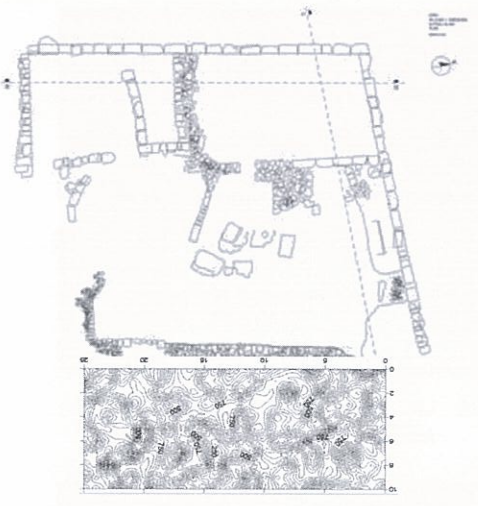

Res. 20 Göztepesi Tapınak Alanı Mimari Çizimi ve İki Boyutlu Manyetik Haritası

Res. 21 Korykion Antron, Peribolos Duvarı İcerisinde Jeofizik Çalışmaları

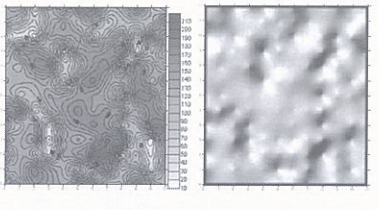

Res. 22 Korykion Antron Peribolos Duvarı İci İki boyutlu Manyetik Harita ve Manyetik İmage Haritası

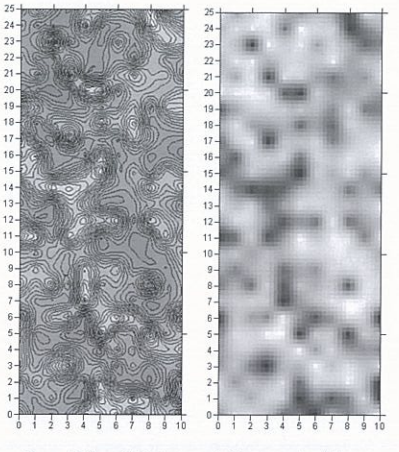

Res. 23 Göztepesi Tapınak Alanı, İki Boyutlu Manyetik Haritası ve Manyetik İmage Haritası

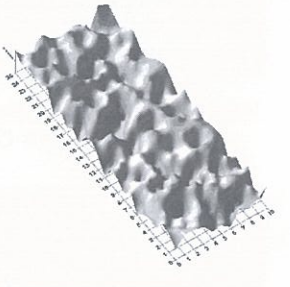

Res. 24 Göztepesi Tapınak Alanı Üç boyutlu Manyetik Haritası

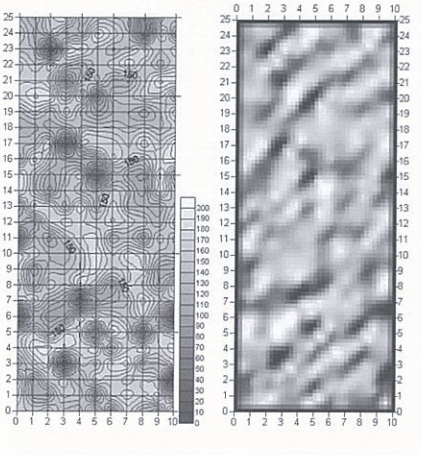

Res. 25 Korykion Antron Kuzey Duvarı İçi İki boyutlu Manyetik Haritası ve Manyetik İmage Haritası

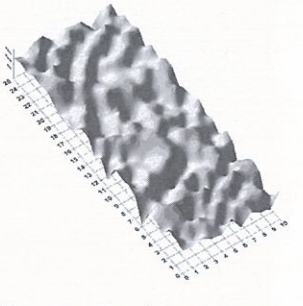

Res. 26 Korykion Antron Kuzey Duvarı İçi Üç Boyutlu Manyetik Haritası

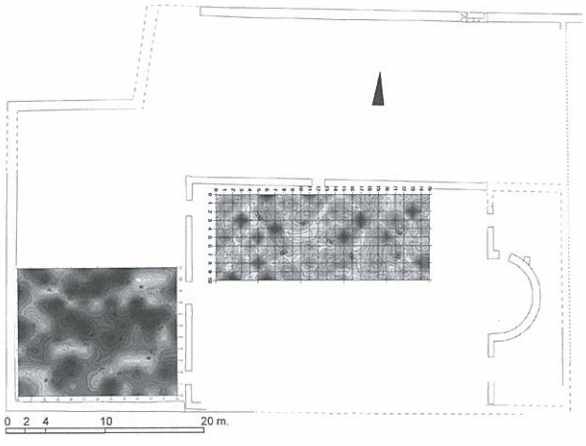

Res. 27
Korykion Antron Tapınak/
Kilise Mimari Çizimi ve
Manyetik Ölçü Yerleri

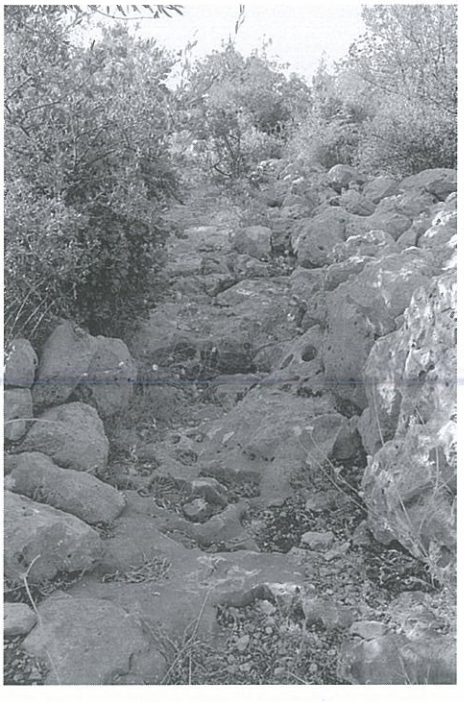

Res. 28 Göztepesi ve Korykion Antron
Arasındaki Antik Yol

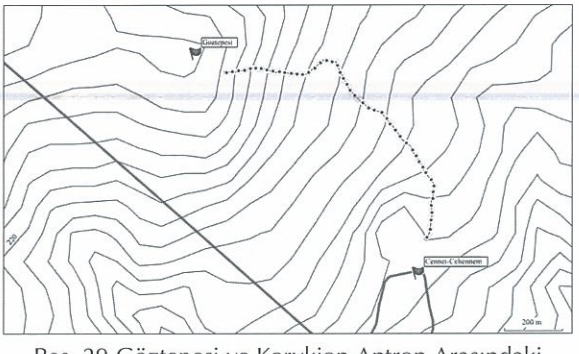

Res. 29 Göztepesi ve Korykion Antron Arasındaki
Antik Yolun Güzergahı

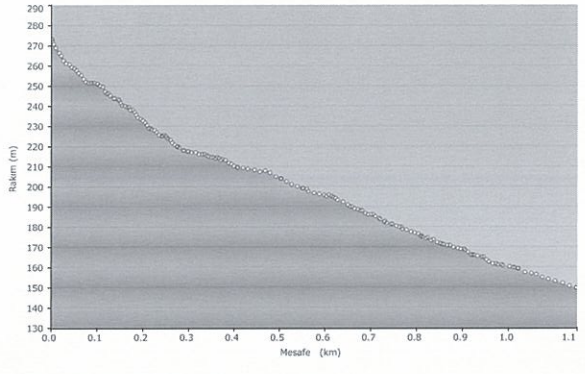

Res. 30
Göztepesi ve Korykion Antron Arasındaki
Antik Yolun Rakımını, Uzunluğunu ve
Eğimini Gösterir GPS Haritası

Res. 31
Göztepesi ve Korykion Antron
Arasındaki Antik Yolun Döşemesi